

YHDENVERTAISUUS

VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Sosiaali- ja terveysministeriö
Valtiovarainministeriö

Lausuntopyyntöne 31.1.2017 (STM068:00/2015)

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto luonnoksesta sosiaali- ja terveydenhuollon valinnanvapauslainsäädännöksi

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua pyydettyssä asiassa ja esittää lausuntonaan seuraavaa.

Yleistä

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaisiin kohdistuvia mahdollisia negatiivisia vaikutuksia on tuotu runsaasti esille lausuttavana olevassa esitysluonnoksessa (ks. luku 4.5 Ihmisiin kohdistuvat vaikutukset). Esimerkiksi seuraavankaltaisia kysymyksiä on nostettu esille: tulevatko kaikki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaat saamaan riittävästi tukea, jotta he voivat hyödyntää valinnanvapauttaan etujensa mukaisella tavalla, miten pystytään takaamaan maakunnille yhdenvertaiset mahdollisuudet turvata valinnanvapauden toteutuminen, miten esimerkiksi turvataan harvaan asutuilla tai sosioekonomisesti matalilla asuinalueilla tarvittava palveluiden lisätarjonta, onnistutaanko palveluntuottajien korvauserusteet sekä asiakkaiden listautumista koskeva sääntely ylipäätään määrittelemään siten, että asiakkaat saavat omista ominaisuuksistaan riippumatta laadukasta, yhdenvertaista, kohtuuhintaista ja vieläpä aidosti tarvitsemaansa palvelua.

Esitysluonnoksen luvussa hallinnolliset ja organisatoriset vaikutukset (4.2) todetaan muun ohella seuraavaa:

Uudistuksen myötä palvelujärjestelmän luonne ja asiakkaiden asema muuttuvat perustavanlaatuisesti. Hallinnollisen ohjauksen ja kontrollin sijaan palveluja ohjaillaan sopimuksin ja rahoituksella ja rahoitusjärjestelmään mahdollisesti liitettävien kannusteiden avulla. Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön rinnalla joudutaan ottamaan huomioon yrityslainsäädännön asettamat vaatimukset. On myös huomattava, että osa palveluntuottajista (maksu- ja asiakasseteli-palvelujen tuottajat, henkilökohtaisella budjetilla toteutettavien palvelujen tuottajat) jäävät kokonaan maakunnan välittömän ohjauksen tavoittamattomiin. Maakunta ei solmi niiden kanssa sopimuksia eikä niihin sovelleta hyväksymismenettelyä, jossa maakunta voisi asettaa niiden toimintaa koskevia ehtoja. (s. 60)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa, että esityksen jatkovalmistelulle ja valinnanvapauskokeiluille on varattava reilusti lisää aikaa ja turvattu resursseja. Yllä esitetyt seikat sekä esitysluonnoksen valtiosääntöoikeudellisessa arvioissa (esitysluonnoksen täydennys 15.2.2017) esitetyt ongelmat on ratkaistava perustuslain kannalta hyväksyttävillä tavoilla ennen kuin esitys on valmis vietäväksi eduskunnan käsitteilyyn.

Yhtiöittämisvelvoite (40 §)

Sosiaali- ja terveystalouden perustason sekä laajennetun perustason palveluiden siirtäminen yksityisille yrityksille on huolestuttavaa. Valinnanvapaus ei ole itseisarvo, jota tulisi tavoitella kiiruhtaen ja muut päämäärät unohtaen. Kautta linjan on pidettävä huolta, että kokonaisuudistuksen perimmäiset tavoitteet, kuten palveluiden yhdenvertaisuus, palveluiden integraatio (mukaan lukien saumattomat palveluketjut) ja kustannusten hillitseminen, eivät jää muiden tavoitteiden jalkoihin.

Jo nykyisen lainsäädännön aikana asiakas voi valita terveyskeskussensa sekä erikoissairaanhoidossa julkisen hoitopaikan yhdessä lähettävän lääkärin kanssa. Edelleen nykyisin asiakas voi käyttää tietyissä palveluissa palveluseteliä sekä valita hoitavan lääkärin tai muun lailistetun terveydenhuollon ammattihenkilön toimintayksikön toiminnan tarkoituksenmukaisen järjestämisen sallimissa rajoissa. Itsemääräämisoikeuden kannalta valinnanvapautta koskeva uudistus ei näytty terveydenhuollon osalta lainkaan niin suurelta kuin aluksi olisi voinut kuvitella. Suurin muutos ei esitysluonnoksen perusteella tun-

nukaan koskettavan asiakkaita, vaan yksityisiä yrityksiä, joiden markkinat tulisivat laajenemaan.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää myönteisenä sitä, että jatkossa asiakas saisi valita terveydenhuollon ammattihenkilön lisäksi myös sosiaalihuollon ammattihenkilön (ks. 9 §). Valtuutettu suhtautuu kuitenkin epäilyksellä sosiaalipalveluita koskevien hallintopäätösten antamiseen yksityisissä sosiaali- ja terveyskeskuksissa. (ks. PL 124 § hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle). Yhdenvertaisuusvaltuutetun mielestä olisi asiakkaan oikeusturvan kannalta suotavaa, että yksi taho (viranomainen) vastaisi asiakkaan palvelukokonaisuuden suunnittelusta ja pitäisi huolta palvelukokonaisuuden eheydestä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa, että kaikille sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaille on heidän ominaisuuksistaan riippumatta turvattava yhtäläiset mahdollisuudet käyttää ja saada perustuslain 19 §:ssä tarkoitettuja sosiaali- ja terveyspalveluja. Valtion on turvattava, että sosiaali- ja terveyskeskukset sekä muut palveluntuottajat osaavat kohdata ja palvella moninaisia asiakkaita heitä kunnioittavalla ja heidän tarpeensa huomioivalla tavalla. On turvattava palveluntarjoajien taidot kohdata eri kulttuureista ja taustoita tulevat asiakkaat. On osattava antaa aivovammaisille asiakkaille heidän mahdollisesti tarvitsemansa tuki, jotta tarvittavia palveluita ei jää saamatta. Palveluntarjoajien on osattava kommunikoida näkö- tai kuulovammaisten asiakkaiden sekä tulkkeja käyttävien asiakkaiden kanssa. Edellä esimerkinluontoisesti poimitujen seikkojen asianmukainen huomioiminen on korostunutta erityisesti silloin, kun tuotetaan perustuslaissa turvattuja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja.

Itse palvelun ja palvelutilojen lisäksi myös saatavilla olevien sähköisten sekä kirjallisten materiaalien on oltava esteettömiä ja saavutettavia eri asiakkaille: saavutettavuusdirektiivissä esitettyjen vaatimusten on veloitettava perustuslain 19 §:ssä tarkoitettujen palveluiden tarjoajia. Lisäksi on huomioitava selkokielisyys ja asiakkaat, joilla ei ole tietoteknisiä valmiuksia sähköisten palveluiden käyttämiseen. Edelleen informaatiota olisi pystyttävä tarjoamaan alueen olosuhteet huomioivalla tavalla myös muilla kielillä kuin Suomen kansalliskielillä.

Yhdenvertaisuussuunnitelma

Yksityiskohtana mainittakoon, että jatkovalmistelussa olisi huomioitava yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 5 §:n viranomaisia koskeva yhdenvertaisuuden edistämisen ja suunnitteluvastuu. Sosiaali- ja terveydenhuollon perustason ja laajennetun perustason palveluiden se-

kä muilla tavoin perustuslain 19 §:n palveluja antavien tahojen yhdenvertaisuuden edistämistä ja suunnitteluvälitteet tulisi turvata palveluntarjoajan toimijan koosta riippumatta esimerkiksi lakiehdotuksen 63 §:ssä (hallintomenettely ja julkisuus). Huomattakoon myös, että viranomaisen velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta koskee niin ikään lainvalmistelua (vrt. esim. OKV/1246/1/2016; 20.2.2017).

Lopuksi

Hallittu valinnanvapaus, itsemääräämisoikeuden lisääntyminen ja esimerkiksi henkilökohtainen budjetointi ovat yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemyksen mukaan kannatettavia asioita, mutta vielä on paljon tehtävää valinnanvapauskokeilujen sekä lainvalmistelun osalta ennen kuin asia on valmis eduskunnan käsittelyyn.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kirsi Pimiä

Ylitarkastaja

Pamela Sarasmo